

PRACOWNIA KONSERWATORSKA GALERIA

mgr Małgorzata Andron, 15-169 Białystok ul. Kordiana 28 , gosia.andron@gmail.com, tel. 601 869 506

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
POMNIKA MŁODYCH BOHATERÓW Z 1920
W NOWOGRODZIE**

Numer w rejestrze:
A-259 z 03.03.1987r

Opracowanie:
Małgorzata Andron

Białystok, luty 2018 r.

SPIS TREŚCI

1. IDENTYFIKACJA OBIEKTU.....	3
2. DANE DOTYCZĄCE OPRACOWANIA.....	3
3. RYS HISTORYCZNY.....	3
4. OPIS OBIEKTU.....	5
5. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ.....	5
6. METODYKA BADAŃ.....	12
7. BADANIA KOLORYSTYKI ELEWACJI I ELEMENTÓW WNĘTRZA.....	12
8. PODSUMOWANIE	25
9. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH	26

I. IDENTYFIKACJA OBIEKTU

Rodzaj: Pomnik na cmentarzu wojennym z 1920 r

Datowanie: lata 30-te XX w /?/

II. DANE DOTYCZĄCE OPRACOWANIA

Zamawiający: Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Nowogrodzie, Nowogród ul. Łomżyńska 13

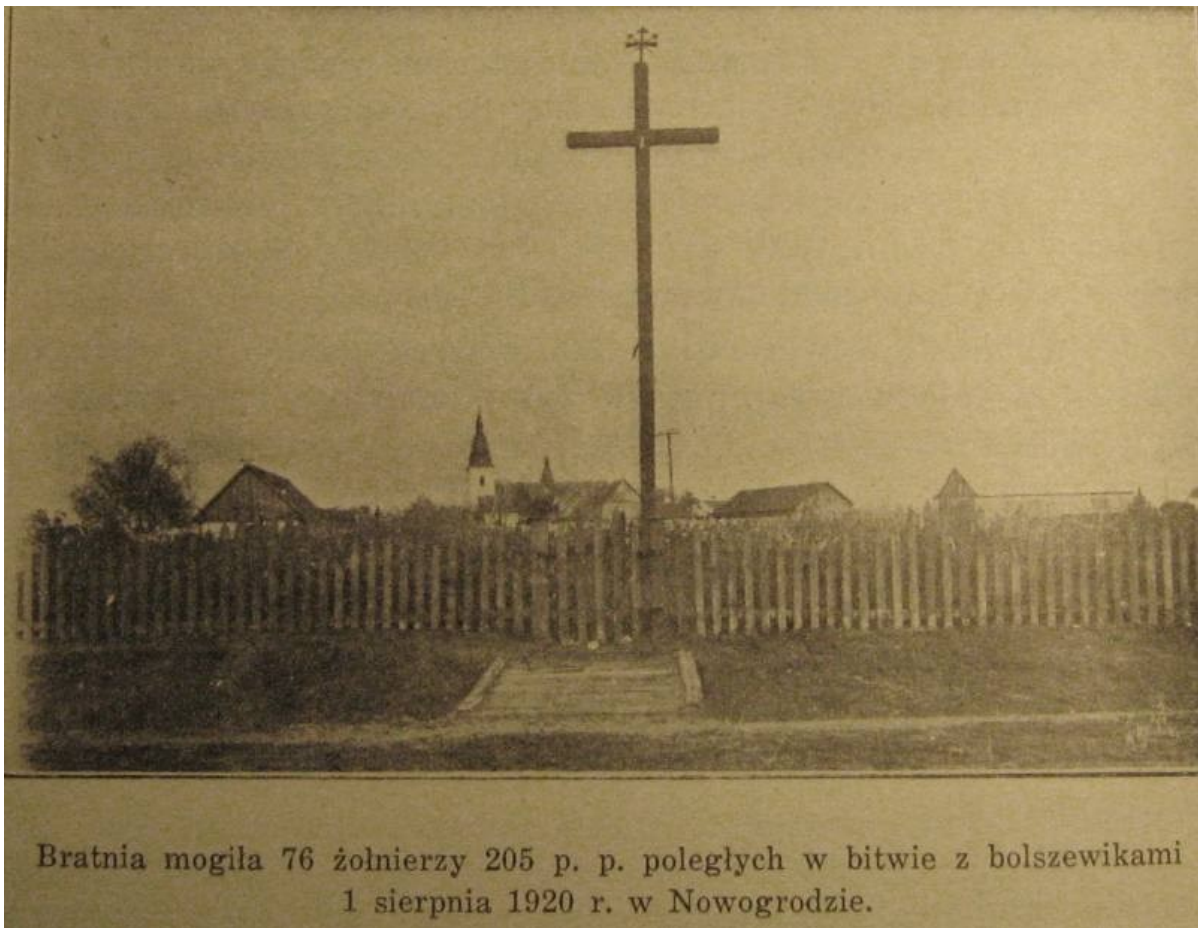
Podstawa: Zlecenie na wykonanie Programu Prac Konserwatorskich z dnia 16.02.2018 r

Wykonawca: mgr Małgorzata Andron

III. RYS HISTORYCZNY

W trakcie wojny polsko - bolszewickiej szybko posuwające się siły Armii Czerwonej zostały zatrzymane na linii Narwi w okolicach Piątnicy, gdzie były silnie umocnione forty wybudowane pod koniec XIX wieku. Walki toczyły się od 28 lipca do 1 sierpnia 1920 r., kiedy oddziały bolszewickie zdobyły przeprawę w Nowogrodzie i zbliżyły się do miasta od drugiej strony. W Nowogrodzie obronę prowadziły oddziały III Batalionu 205 Ochotniczego Pułku Piechoty, sformowanego w lipcu 1920 r. w Warszawie ze studentów i harcerzy. Walkę z oddziałami kawalerii prowadzono w okolicach dwóch mostów przez Narew do czasu, gdy polskim żołnierzom skończyła się amunicja. Wielu ochotników zginęło w wyniku walk lub dobita przez Kozaków, nieliczni dostali się do niewoli. Opóźnienie marszu Armii Czerwonej pozwoliło na przegrupowanie polskich oddziałów i przygotowanie do kontruderzenia w okolicach Radzymina. W 1923 r. w uznaniu bohaterstwa młodych żołnierzy w miejscu pochówku 76 poległych usypano niewielki kopiec, który otoczono drewnianym płotkiem, przy którym ustawiono drewniany krzyż zwieńczony krzyżem kowalskim. W późniejszym czasie (brak danych) kopiec otoczono betonowym ogrodzeniem, wewnątrz którego ustawiono pomnik.

Istniejący obecnie pomnik powstał prawdopodobnie w latach 30-tych XX w. W wydanej w 1932 r książce Bernarda Monda i Jana Gintela „Historia 205 pułku piechoty ochotniczej im.Jana Kilińskiego” znajduje się fotografia zbiorowej mogiły otoczonej jeszcze drewnianym płotem z krzyżem

IV. OPIS OBIEKTU

Cmentarz zlokalizowany jest w Nowogrodzie przy skrzyżowaniu ulic Miastkowskiej i Poległych. Nad zbiorową mogiłą poległych żołnierzy usypany jest kopiec, na którym usytuowano betonowe ogrodzenie złożone z przęseł dzielonych słupkami. Ogrodzenie tworzy kwadratową kwaterę o bokach długości ok. 9m. Narożne słupki kwatery są wyższe od pozostałych i zwieńczone kulami. Do wnętrza ogrodzenia prowadzą betonowe stopnie flankowane u podstawy z obu stron słupkami zwieńczonymi kulami. U szczytu schodów masywna, betonowa furtka ozdobiona z frontu płaskorzeźbą przedstawiającą w dość uproszczonej formie hełm na tle skrzyżowanych karabinów i po bokach gałęzie, prawdopodobnie laurowe. Na tylnej ścianie ogrodzenia pomnik w formie prostej, architektonicznej steli zwieńczonej masywnym krzyżem. W centralnej części steli wnęka z tablicą inskrypcyjną podtrzymywaną przez płaskorzeźbione, stylizowane anioły. Na tablicy wymienione nazwiska części poległych. Pod inskrypcją gałązki lauru. Masywny krzyż osadzony na przyczółku. W centralnej części przyczółka napis: MŁODYM BOHATEROM. U podstawy krzyża rzeźba orła, formą nawiązującego do przedstawień z okresu powstania listopadowego i 1919r. Na przedniej ścianie podstawy orła data – 1920. Na krzyżu metalowa pasyjka.

NOWOGRÓD, POMNIK MŁODYM BOHATEROM 1920

V. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Pomnik i ogrodzenie wykonano ze zbrojonych odlewów betonowych. Elementy ogrodzenia i pomnika łączone są ze sobą na wpusty. Drobniejsze elementy takie jak kule i orzeł kotwione.

Pomnik i ogrodzenie osadzone na ławach fundamentowych.

Obiekt był wielokrotnie naprawiany- uzupełniano pęknięcia, ubytki, nakładano szpachle i wielokrotnie malowano. Rekonstruowano kule.

Obecnie stan techniczny obiektu jest stosunkowo dobry, jednak upływ czasu, wpływ warunków atmosferycznych i niewłaściwe technologie stosowane przy naprawach spowodowały, że strona estetyczna pomnika jest bardzo zła i powoduje, że odbierany jest jak obiekt dotknięty głęboką destrukcją.

NOWOGRÓD, POMNIK MŁODYM BOHATEROM 1920. FRAGMENT. NA CAŁEJ POWIERZCHNI WIDOCZNE JEST ZŁUSZCZANIE I ODSPAJANIE WARSTW POWIERZCHNIOWYCH – SZPACHLI, WARSTW FARBY CZY WIĘKSZYCH, PÓŹNIEJSZYCH UZUPEŁNIEŃ.

NOWOGRÓD, POMNIK MŁODYM BOHATEROM 1920. FRAGMENT. WARSTWY NAPRAWCZE NAKŁADANE BYŁY NA NIEOCZYSZCZONĄ POWIERZCHNIĘ CO WPŁYWAŁO NA ICH SŁABĄ PRZYCZEPNOŚĆ DO PODŁOŻA

NOWOGRÓD, POMNIK MŁODYM BOHATEROM 1920. WIDOCZNE KILKA WARSTW FARB I CIENKICH ZACIEREK. WIDOCZNA JEST TAKŻE PIERWSZA, ORYGINALNA, SILNIE PRZEMYTA WARSTWA BIAŁEJ FARBY, PRAWDOPODOBNIENIE MLECZKA WAPIENNEGO LUB WAPIENNO CEMENTOWEGO CEMENTOWEGO

NOWOGRÓD, POMNIK MŁODYM BOHATEROM 1920. UWIDOCZNIĄ SIĘ LICZNE SPĘKANIA POWIERZCHNIOWE ORAZ PĘKNIĘCIA W MIEJSCACH ŁĄCZENIA POSZCZEGÓLNYCH BETONOWYCH ELEMENTÓW

Wilgoć i zmienne warunki atmosferyczne (wahania temperatury) powodują mikropęknięcia na powierzchniach materiałów porowatych, szpachli i powłok farb. Woda przedostaje się nimi głębiej i powoduje coraz głębszą dezintegrację. Następują zjawiska złuszczenia i odspajania się warstw. Na zawilgoconych powierzchniach pojawiają się kolonie mikroorganizmów. Wilgoć i kurz są pożywką dla glonów i grzybów i ich postaci symbiotycznej – porostów. W miejscach ocienionych pojawiają się mchy. W dużych ilościach występują też kolonie sadzakowatych powodując czarne, plamiaste przebarwienia

NOWOGRÓD, POMNIK MŁODYM BOHATEROM 1920. PORASTANIE MIKROORGANIZMÓW NA ZAWILGOCONYCH POWIERZCHNIACH

Glony i grzyby rozwijające się na powierzchniach tynków wydzielają do otoczenia kwasy organiczne, które niszczą nie tylko powłoki malarskie ale i głębsze warstwy tynków.

W wyniku osiadania gruntu nasypu południowy narożnik ogrodzenia uległ zapadnięciu. Powstałe naprężenia spowodowały liczne spękania mechaniczne elementów ogrodzenia. Przenikająca w głąb struktury betonu woda powodowała destrukcję zarówno mechaniczną (zamarzanie) jak i chemiczną.

NOWOGRÓD, POMNIK MŁODYM BOHATEROM 1920. ZAPADNIĘCIE POŁUDNIOWEGO NAROŻNIKA OGRODZENIA SPOWODOWAŁO PĘKANIE I DESTRUKCJĘ ELEMENTÓW BETONOWYCH WRAZ Z KOROZJĄ ZBROJENIA

Uszkodzenia elementów żelbetowych można podzielić na uszkodzenia do których dochodzi w samej zaprawie betonowej (korozja betonu) oraz uszkodzenia wynikające z korozji zbrojenia. Do destrukcji betonu bez udziału korozji zbrojenia dochodzi zwykle w wyniku działania czynników zewnętrznych – zamarzania, obciążeń chemicznych, zużycia eksploatacyjnego. W młodym betonie zbrojenie chronione jest przed korozją dzięki wysokiej zasadowości wody znajdującej się w porach. Przy wartościach odczynu pH powyżej 12,5 na powierzchni metalowego zbrojenia tworzy się cienka warstwa tlenków powstrzymująca proces uwalniania się żelaza. Gdy następuje spękanie i rozszczelnianie się betonu, wskutek wnikania CO₂ następuje karbonatyzacja betonu i odczyn pH spada poniżej 10, lub gdy zawartość chlorków przekroczy wartość krytyczną, dotychczasowa, „naturalna” powłoka antykorozyjna zostaje utracona. Przy równoczesnej obecności wilgoci jako elektrolitu i tlenu dochodzi do korozji metalowego zbrojenia. Ponieważ korodujący metal „puchnie” i zwiększa swoją objętość dochodzi do rozsadzania i odłupywania betonowej otuliny.

NOWOGRÓD, POMNIK MŁODYM BOHATEROM 1920. KOROZJA BETONU

Beton jest bardzo wrażliwym materiałem na korozję. Obecność wody miękkiej wraz z tlenkami zawartymi w otoczeniu, w którym pracują obiekty to istotny czynnik wpływający na postęp procesu korozyjnego betonu. Powstałe nowe związki chemiczne w wyniku reakcji chemicznych zachodzących podczas korozji betonu zwiększają swoją objętość. Tworzący się węglan wapnia zwiększa swoją objętość 130-krotnie, a tworzeniu się soli Candlota towarzyszy 300-krotny wzrost objętości. Wzrost objętości powstałych produktów korozji powoduje rozsadzanie tworzywa betonowego, powstawanie szczelin i utratę alkalicznych właściwości betonu. Beton traci swoje ochronne właściwości dla stali zbrojeniowej.

NOWOGRÓD, POMNIK MŁODYM BOHATEROM 1920. KORROZJA BETONU NOWOGRÓD, POMNIK MŁODYM BOHATEROM 1920. ORZEŁ – WIDOCZNE SPĘKANIA I ZŁUSZCZENIA POWŁOK POWIERZCHNIOWYCH, PĘKNIECIE U NASADY SKRZYDŁA, UBYTKI FORMY

Płaskorzeźbione elementy pomnika – orzeł i tablica inskrypcyjna oraz dekoracja furty ogrodzenia noszą ślady wielokrotnych napraw – uzupełnień ubytków i wykruszeń, szpachlowania powierzchni i przemalowań. Wykonywane one były niewłaściwymi materiałami, które nakładano bez dokładnego oczyszczenia podłoża przez co nie uzyskały odpowiedniej przyczepności, zatarły ostrość rysunku rzeźbionych elementów oraz, jak w przypadku furty, zniekształciły ich formę i czytelność. Opracowanie estetyczne i zastosowana kolorystyka cechuje się dużą dowolnością niewiele mając wspólnego z oryginalnym opracowaniem. Pod złuszczającymi się warstwami uwidaczniają się wcześniejsze, odmienne od obecnego wymalowania. Konieczne jest przeprowadzenie prac konserwatorskich polegających m.in. na usunięciu warstw wtórnych do pierwszej warstwy oryginalnej, a tym samym uczynienie oryginalnej formy oraz rekonstrukcja kolorystyki, o ile powierzchnie płaskorzeźbione były pierwotnie polichromowane, co zostanie wykazane podczas prac konserwatorskich. Należy również przywrócić pierwotną formę płaskorzeźbie na furcie